

Scenario 4: Retrotopia

III. Børge Bredenbeek/byHands

I 2035 er en ny kulturlov vedtatt i Stortinget. Den gir en innsnevret tolkning av hva som regnes som norsk kulturarv, norsk historie og norske tradisjoner, og knytter dette direkte til definisjonen av nasjonens felles verdigrunnlag. Loven er en del av en bredere kulturkrig som også preger Europa og Nord-Amerika, der nasjonal kultur brukes som motfortelling mot globalisering, migrasjon og det som stemples som «identitetspolitikk». I denne fortellingen får mangfold en perifer og tvetydig posisjon: Det omtales som berikende så lenge det bekrefter en norm om det rotnorske, og som truende når det utfordrer etablerte hierarkier.

I statsbudsjettet kuttes kulturpostene samtidig kraftig ned, og i regjeringens praksis på kulturområdet er armlengdes avstand-prinsippet i realiteten avskaffet. Stortingets flertall gir gjennom budsjettforlik og politiske vedtak klare føringer for innhold, tematikk og prioriteringer i kulturpolitikken, som regjeringen følger opp gjennom styringssignaler til sektoren. De kulturaktørene som har historisk status, sterke nettverk og erfaring med politisk påvirkning, er de som får gjennomslag. Lobbyvirksomhet har blitt en nøkkelkompetanse og en kunstform i seg selv. Økonomiske eliter kjøper seg kulturell kapital gjennom sponsoravtaler og partnerskap, og bruker norske institusjoner til å bygge anseelse i sine globale nettverk. Det institusjonelle kunstlivet domineres av eliteutøvere og superstjerner, som representerer en kultur der tradisjon, teknikk og prestasjon dyrkes og løftes fram som «tidløse verdier». Gjenværende talentutviklingsprogrammer forsterker skilleskiller og viderefører kulturkapitalen i ressurssterke miljøer.

Som en konsekvens er også virkemiddelapparatet omformet. Et sterkt redusert Kulturdirektorat, som nylig har fått en ny logo utformet som en rune, forvalter et fåtall programfestede ordninger rettet mot «nasjonsbygging», «kulturarv» og «samlende begivenheter». De kollegiale organene som Kulturrådet og Statens kunstnerstipend er

nedlagt, og med dem viktige arenaer for fagfelleevaluering, armlengdes avstand og støtte til det frie feltet. Det som tidligere var et bredt virkemiddelapparat for eksperimentering, kunstnerisk mangfold og kunstnerisk risiko, er omformet til et smalt instrument for legitimering av den nasjonale fortellingen. Flere som tidligere var ansatt i offentlig kulturforvaltning har gått til stiftelser og forsøker å utøve en mer progressiv kulturpolitikk fra private fond, men handlingsrommet deres er begrenset og fragmentert.

Mens den offentlig støttede kulturen er strammet inn og kneblet, er kunsten i undergrunnen modigere. Vitale små arenaer dukker opp på dugnadsbasis, med lite kapital og høy grad av frivillig innsats. Kunstnerdrevne visningssteder, kollektiv og små festivaler blåser liv i alternative historiefortellinger og framtidsbilder, ofte med referanser til både lokal historie og globale bevegelser. Virksomheter som har klart å mobilisere privat kapital til progressive og framoverskuende initiativer, arbeider for å bevare en mangfoldig samtidskultur og kjemper for retten til å fortolke kulturarven på nye, inkluderende måter – i strid med den snevre definisjonen som ligger til grunn for den nye kulturloven.

Folkekultur i nye avarter florerer. Bunader utsmykket med logoen til nasjonale og internasjonale konserter stilisert på sølvsmykker eller kvasi-tradisjonelle broderier har blitt en farsott. Tradisjonelle symboler og mønstre brukes både i fullt alvor, som etnonasjonalistisk markering, og som en ironisk gest. Ytringsklimaet i samfunnet er hardt. Det ligger en blanding av likegyldighet og opprør i luften, og minoriteter blir rutinemessig mistenkeliggjort og utsatt for hets. Innsnevringen av norsk kultur fra offentlig hold har bidratt til at mange kunnskaps- og kulturarbeidere er blitt radikalisert. I praksis er det ikke lenger gitt hvem som er «majoritet» og hvem som er «minoritet» – de vesentlige skillelinjene går mellom de som forsvarer en åpen, kompleks forståelse av kultur og historie, og de som vil redusere den til et lukket nasjonalt narrativ.

I dette landskapet tar et kulturpolitisk motapparat form: folkefinansierte kulturfond, som nå teller over flere titalls tusen medlemmer, tar mål av seg til å skape et mer mangfoldig kulturliv, både lokalt og nasjonalt. De støtter kunstnere og initiativer som forsøker å holde fast på idealet om kulturen som en arena for frie ytringer. Enkelte aktivister, kunstnere og organisasjoner jobber bevisst med nyskapende arkivarbeid som løfter fram glemte historier, minoritetsfortellinger og tidligere tiders motstand mot undertrykkende politikk. De eksperimenterer med nye former for lokalt eierskap til kulturhus, bibliotek og visningssteder, der fysiske møteplasser fungerer som rom for kritisk samtale og gruppeoverskridende solidaritet. Noen mener å ha dratt lærdom av det siste tiårets samfunnsutvikling og forsøker å gi rom til politisk mangfold i kunsten lokalt: De ser dette som en forutsetning for at ideen om kulturelt demokrati igjen skal kunne vinne fram.

I spennet mellom den offisielle nasjonale politikken og slike selvorganiserte motinitiativer utkjemper en kamp, hovedsakelig på lokalt og regionalt plan, om hva «mangfold» skal bety: Om det skal være et kontrollert innslag i en snever nasjonsfortelling, eller et reelt mangfold av stemmer, erfaringer og framtidsbilder som kan bringe en demokratisk infrastruktur tilbake.